

POLITICKÉ VADEMECUM NEBO KONCEPCE STÁTU?

(Z CHYSTANÉ KNIHY »CHYTROST ČI MOUDROST V POLITICE?«)

Nikdy nechyběly v literatuře recepty na politiku. Psali je vychovatelé mladých panovníků (Fénelonův »Télemach«), psali je praktičtí politikové, moralisté nebo naopak zase cynikové, kteří chtěli udivovati svým amoralismem. Psali je také rozvážní tatíci nebo zase satirikové, kteří ve formě poučení chtěli si postěžovat na špatnost světskou. Nejvíce tajových receptů na politickou chytrost pochází však od lidí, kteří měli v životě neúspěch. I staročeská »Nová Rada« Smila Flašky z Pardubic, v níž zvířata radí králi Lvovi, je literárním odreagováním osobního neúspěchu. Také tento ctihodný moralista se stal politickým spisovatelem teprve tehdy, když mu osud zabraňoval, aby se mohl politicky uplatnit přímo. Jeho napomenutí jsou adresována králi Václavu IV., jemuž autor klade ve formě zvířecího eposu na srdce, aby se neuzavíral před příslušníky vznešených rodů, neboť král se obklopoval milci z drobné šlechty. Proto také veliká zvířata, jako medvěd nebo slon udílejí v jeho »Radě« králi Lvovi rady moudré, kdežto taková havěť, jako »opice všetečná« nebo »husa pitomá známá naše« radí pošetilé. V české literatuře jsme neměli nikdy ani svého Macchiavelliho, ba ani svého Graciana. Vezměte si takovou »Zprávu a napomenutí synu Jaroslavovi, co činiti a čeho nechati« od Jana Hasištejnského z Lobkovic. Rady, jež byly dávány českému šlechtici za dvacet let po smrti Macchiavelliho ukazují, jak málo jsme byli v době humanismu ve světovém průvanu a jak domácně byl vychováván mladý člověk velkého světa. Mladý šlechtic má se slušně chovati, nemá nikoho přechválit, nýbrž má chválit jen potud, aby znesnadně se s ním mohl i hanět, má dávat pozor na peníze, nemá se dát unášet hněvem, neboť takový člověk podobá se občasnému bláznu, ale někdy je prý hněv dobrý, neb udržuje čeleď ve slušné bázni. V Čechách se ujal humanism, ne renesance. Lidé u nás jen velmi zřídka prožívali velká životní dobrodružství.

Lze vypočítat celou řadu autorů velmi chytrých knih obsahujících politické rady, kteří v životě nebyli nikterak vzory chytrosti. I takový Bacon z Verulamů napsal svoje nejchytřejší essaye, mezi nimiž je zvláště proslulá macchiavellistická stať »O simulaci a dissimulaci«, až po veřejných neúspěších, z nichž neodešel ostatně ani s rukama zcela čistými. To vše nasvědčuje tomu, že se za literaturu příliš chytrou platí obyčejně hloupostmi, jež lidé provádějí v životě, aby je pak kompensovali v literatuře. Nejenom však staré dvory, ale i demokracie měla své dvořany, kteří uměli lichoťit davu nebo alespoň prohlédli hru jeho lichoťníků. Je-li takové Gracianovo »Orakulum« určeno dvořenínům, aby neklopýtli na hladkých parketách salonů, pak jest takový Fraryho »Manuál demagogův« ironisujícím usměvem člověka, který zná všechny záležitosti demokracie. Jest to hotový Galathome, jenž se u Fraryho dvoří davům a ovládá zejména znamenitě i strategii moderního stranictví. O praktických úspěších mladého člověka, jemuž Frary dovede tak dobře radit, bohužel nic nevíme. To jest pak společná vlastnost těchto knih, které jsou pouze chytré. Jejich autoři nechtěli nic než moc a vliv a nedosáhli ani toho, ani onoho, dosáhli obyčejně jenom literárního úspěchu. Ve svém poselství k desátému výročí státu zdůraznil prezident Masaryk, že i demokracie musí být v tomto smyslu »z boží milosti«, že ani novodobý stát nesmí se držeti pouhou obratností, státnickou rutinou a technickou zkušeností, že i demokracie musí mít nad sebou vyšší principy ethické, má-li býti vůbec možná. Jinak by poklesla na pouhý většinový aparát a nikde není psáno, že většina musí vždy a ve všem mít pravdu. Již starý Jablonský napsal:

»Co je chytré, ne však moudré,
zpozdilce jen ošálí.«

Pro vývoj evropské politiky měli daleko větší význam »nepraktičtí« utopisté, než spisovatelé nauk o tom, jak to má člověk navléci, aby nebyl v životě kovadlinou, nýbrž kladivem. Ovšem i se-

pisování politických utopií bývalo velmi často reakcí na osobní nezdary autorů, počínaje již Platonovou Politelií, jež je rovněž dílem velikého zklamání. Disraeli, jak známo, nepsal po politických nezdařech svého mládí sice utopií, ale zato psal romány. Nebylo to v podstatě totéž? Nebyl to útek ze světa realit do světa idejí? Ne vždy. Nemusí vždy útek k Musám znamenati útek ze světa. I v politice a právě v politice je třeba často čekat. Politik často nemůže předbíhat době a podléhat bezúčelné tragice prvních. Proto jeho útek do stánku Mus může býti nejlepší přípravou budoucnosti. Někdo spřádá utopie, někdo píše romány a někdo vydává — pornografii. V dobách porážek se pozná formát lidí. I když někdy autor utopie neurovná cestu sobě, urovná ji pro budoucí poutníky a poutnice. — Platonova »Politeia«, Augustinova »Obec Boží«, psané rovněž v době, kdy autor viděl říti se v trosky staré imperium a podobné státní koncepce, znamenají vždy více, než všechna orakula svět-ské chytrosti.

Politik formátu vpravdě státnického musí mít před očima vyšší metu, než jsou cíle, jejichž uskutečnění závisí toliko na dobré vyjednávací technice, ať jde o cíle domácí, nebo zahraničně politické. Pro vývoj evropské politiky mají proto utopisté často větší význam, než pozitivisté. Ve své knize »Von Macchiavelli bis zu Lenin« sestavil Vorländer tuto řadu evropských státovědeckých theoretiků: Macchiavelli, Thomas Morus, reformátoři od Bodina k Miltonovi, theoretikové práva přirozeného od Huga Grotia až po Christiána Wolffa, dva iniciátoři: Spinoza a Mandevikle, liberalismus doby osvícenské ve Francii a v Anglii, vývoj hospodářského liberalismu, Rousseau a francouzská revoluce, státovědecké názory u německých klasiků, Lessing, Herder, Schiller, Goethe, Immanuel Kant a J. G. Fichte, romantika a restaurace, Hegel a jeho následovníci, od Saint-Simona až socialismu kathedrovému, Karel Marx a jeho příslušníci, anarchismus a bolševictví. Kniha Vorländerova jest ovšem psána se socialistického, resp. komunistického stanoviska, ale přes to lze akceptovati jeho dějinné rozdělení na tři epochy, I. na konservativní a mocensko-politickou, II. na liberálně demokratickou a III. na socialistickou. (Srv. na p. i Gumpłowicz: »Dějiny teorií o právu a o státě:«) Jest charakteristické, že pro vývoj událostí pokládá i tento autor *básníky a utopisty za důležitější, než státní technikáře*. Proto řadí Thomase Mora, autora »Utopie«, mučedníka víry, katolického Blahoslaveného a státníka ihned za Macchiavelliho, jako jeho typický protiklad: »Jako jeho přítel Erasmus Rotterdamský zůstává protikladem Macchiavelliho v tom, že je vnitřně náboženský, ač jest odpůrcem kněžské politiky. Měl za sebou období života, kdy chtěl jíti do kláštera a nakonec se stal mučedníkem své víry. Jako Macchiavelli byl i on od počátku interesován na politice a již v 25 letech se stal členem parlamentu za Londýn.« Tento katolický politik a světec popravený dne šestého července roku 1553 pro víru jest typickou ukázkou, jak jest možno spojovati praktickou politickou činnost s ideálem, jenž třeba je nedosažitelný a chcete-li utopický, přece jenom zůstává neustálým korektivem pro státníka. Politik, který tohoto ideového korektivu nemá, musí se utopit v denním politikárení a nedosáhne nikdy formátu státnického. I u nás bychom měli snad trochu víc přemýšlet nad nedávným výrokem Švehlovým učiněným po nemoci, že i pro politika jest dobře, jde-li na čas na poušť.

Utopie spoluurčovaly vývoj politické myšlenky víc, než rady panovníkům, ať byly tyto rady míněny sebe lépe a poctivěji. Máme jich mnoho, ale přece lze jejich vývoj určití několika mezníky: Základ jich všech tvoří Platonova »Politeia«. »Ciceronovo dílo »De re publica«, Augustinův spis »De civitate Dei«, Morova »Utopia«, Baconova »Nová Atlantis«, Campanellova »Civitas Solis« — všude tu možno viděti přímou i nepřímou souvislost s dílem Platonovým, jehož dědictví bylo dosti veliké, aby se o ně mohli dělití sociální reformátoři skuteční nebo jen literární se snílky plaše se stavějícími mimo pozemský svět.« (Novotný v úvodu ku překladu Platonovy »Ústavy«.) Kořen všech věcí jest vždy a všude v idejích. Vždy budou vedle sebe státi praktičtí politikové a ideologové, vždy se budeme setkávati s Aristotely i s Platony a vždy bude vedle »Politiky« státi i »Politeia«, jejíž závěr obsahuje vylíčení, jak se život občana na zemi vlévá do mythické věčnosti. Ústřední idea spravedlnosti dala Platonovi jako mysliteli pevnou páteř pro státní koncepci. Ústřední idea dává však pevnou páteř

i praktickému politikovi. Idea spravedlnosti vede k ideí posledního ospravedlnění všech lidských skutků. Moc, kterou vládce pokojně drží jest skutečně odleskem věčné moci, a bez posledního ospravedlnění všech lidských skutků jest všecken politický ruch marným shonem. V každém politikovi velkého formátu musí býti i kus proroka, nemá-li se politika stát zápasem pouhých osobních a stranických egoismů. Platonova »Politeia« a vše, co na ní bylo založeno, jest velikým naučením, že i politik musí občas pohlédnouti nahoru, třebaže musí dávat pozor na každou překážku, jež nahodile nebo zlomyslností byla postavena na jeho cestu, aby přes ni neklopýtl. Dívat se vzhůru neznamená dívat se do vzduchu. Nesmrtelným zůstává proto závěrečný akord Politeie: »Nuže, bude-li míti má řeč účinek v přesvědčení, že duše jest nesmrtelná a schopná snášeti všecko zlé a všecko dobré, budeme se vždy držeti cesty vzhůru a s pomocí rozumného myšlení vším způsobem konati spravedlnost, abychom byli přáteli sami sobě a bohům, jak zde na zemi, dokud tu dlíme, tak až si budeme za ni vybíratí odměnu jako vítězové a aby se nám i zde, i na té tisícileté pouti, kterou jsme popsali, dobře vedlo.«

Taktika je dobrá věc, ale tam, kde mezi taktikou a cílem je zásadní rozpor, nemůže věc skončit jinak než nezdařem a nedůvěrou. Chytrost má moudrosti sloužit, a nesmí nad ní vítězit. Jenom tam, kde je pevná, ideově pevná koncepce státu, má význam i politické vademecum. Idea musí určovati totiž nejenom cíl, ale musí vésti i k volbě správných prostředků. Nebylo tyрана, jenž by se byl neomlouval ideou, jež je ale až docela na konci. Od Macchiavelliho, který sloužil tyranům, aby prý nakonec dosáhl svobody, od Viléma II., jenž pokládal válku za ocelovou lázeň, již se musí projíti, aby se došlo ke konečnému blahu, jež slibuje německý Mesiáš, až po komunistu, jenž všecku krutost režimu omlouvá rájem na zemi, jenž kyne po uskutečnění těchto násilností, které »jsou jistě již poslední,« až po politika, který vydává nejpustší pornografii s omluvou, že jen až si získá abonenty, bude slušný a potře korupci — není nikoho, jenž by nepáchal zlo s omluvou, že chce zabránit zlu většímu, že násilím bere malému dítěti nůž jenom proto, aby se nepořezalo.

Není války, aby se při ní nezpívala obměna Internacínaly: »Poslední bitva vzplála, dejme se na pochod!« — Ale žádná z těch bitev není poslední. K cíli jest možno někdy dojítí oklikami, ale ne cestami, jež vedou od něho, místo co by vedly k němu.

Nikdo neuvěří notorickému alkoholíkovi, že pije z nenávisti k alkoholu jenom proto, aby ho »potřel« co největší jeho množství. Nejzchoubnějším politickým učením jest zásada, že jest nutno dočasně trpět a páchat zlo, aby se upravila cesta dobru, postup, který označil Dostojevskij jako »dohlávání se k pravdě«. Všechna učení o »třetí říši« a o »třetím království« spočívají na tomto bludu, jehož nejvýraznějším hlasatelem byl ve středověku Jáchym del Fiore. On to byl, jenž soustavně hlásal, že Starý zákon byl královstvím Boha Otce, nyní že jsme v království Boha syna, ale třetí království Ducha Svätého že teprve přijde. Učení o třetím království se vrací dnes v Německu. Hitler mluví také o »Třetí Říši«. Ale církev se vždy držela učení nedílné Trojice. Království Ducha Utěšitele není královstvím budoucnosti. Jest již mezi námi, mezi tím, co kníže tohoto světa, který »již jest souzen«, koná svoje kejkle ve světě. Civitas Dei jest mezi námi a vznáší se nad pohanstvím tak, jako se vznášela i v době Augustinově.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA. VNITŘNÍ.

Národní Shromáždění odešlo na prázdniny, když dokončilo svůj úkol, který jest sice značně menší proti programu, který vládní většina chtěla dostati ještě před prázdninami pod střechem, ale přes to značně důležitý. Předmětem sporu, zejména mezi stranami zemědělskými a sociálně demokratickými byla zejména otázka zajištění obilní sklizně; východisko se našlo v modifikovaném povolovacím řízení, při kterém nerozhoduje ministerstvo obchodu, ale komise složená ze zástupců interesovaných ministerstev. V poslední schůzi poslanecké sněmovny byl schválen zákon o úvěrních vývozech, který s plat-